

УДК 621:004.9

**Ковалевський С. В.
Маланчук С. Ф.**

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВЕРХНЕВО-ПЛАСТИЧНОГО ДЕФОРМУВАННЯ ГВИНТОВИМ НАКАТНИКОМ

Надійність роботи машини та їхні експлуатаційні характеристики безпосередньо пов'язані з якістю робочої поверхні деталей. Втрата працездатності деталей машин зазвичай пов'язана з руйнуванням їх поверхневого шару [1, 2]. Підвищення терміну експлуатації деталей можливо за рахунок поліпшення механічних характеристик поверхневого шару, а також шорсткості і твердості самої поверхні за допомогою поверхневої пластичної деформації.

На сьогоднішній день існує багато методів поверхнево-пластичного деформування (ППД) – вигладжування, вібровигладжування, дробеструйне оброблення, накочування сферичним, циліндричним і круговим роликком та інші [3]. Також з роботи [4] надані теоретичні та експериментальні данні щодо зміцнення робочих поверхонь деталей машин на основі ППД при накочуванні роликком з круговим профілем та негативним кутом нахилу осі ролика. Ці способи мають обмежені технологічні можливості, тому, що обробка ППД коротких та обмежених робочих поверхонь здається неможливим.

Метою роботи є експериментальне підтвердження впливу ППД гвинтовим накатником на шорсткість і твердість робочої поверхні деталі при обробці, при різних кутах нахилу накатнику.

Проблеми по обмеженню технологічних можливостей, низької продуктивності процесу ППД вирішується за рахунок того, що у якості деформуючого інструмента використовується гвинтовий накатник з кутом нахилу. Обробка накатником залежить від кута нахилу накатника, шагу витків, співвідношення діаметра накатника, діаметра оброблювальної деталі та величини контактуючої поверхні накатника з поверхнею деталі, що обробляється. При обробці гвинтовий накатник нерухомий і розміщений під кутом, тому за рахунок кута і кроку витків контактує з поверхнею деталі одразу декількома витками, що надає більше технологічних можливостей, і менш складний рух інструменту. Це дозволить обробляти деталі у малодоступних місцях. Схема обробки гвинтовим накатником представлена на рис. 1.

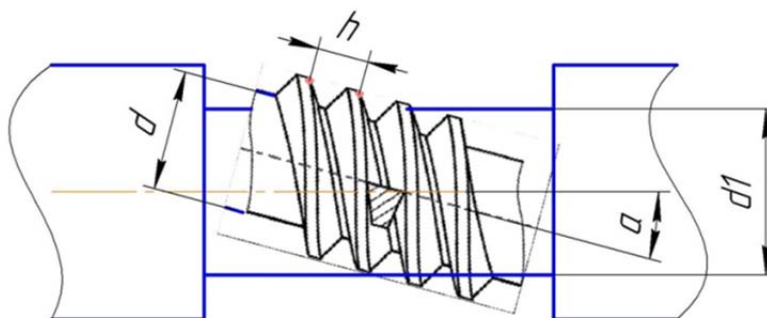

Рис. 1. Схема обробки гвинтовим накатником

Заготовка діаметром dl (мм) закріплюється на верстаті у патрон і задньому центрі. Гвинтовий накатник діаметром d , (мм) та шагом витків h , (мм) закріплюється в державці, яка розміщується в різцетримачі. Державка дозволяє повертатися обкатнику на необхідний кут α (град). Робоча подача надається обкатнику супортом верстата. В залежності від потрібної шорсткості та міцності задаються параметри кута нахилу обкатника і його робоча подача.

Обробка заготовки проводилась на токарному верстаті 1К625, деталь 35 мм, Сталь 30. Накатник: діаметр $d = 36$ мм, крок $h = 1,5$ мм, довжина $l = 38$ мм. Вимірювання шорсткості проводилося профілометром TP-200, а твердості – електронним твердоміром ЕТМ-01.

Для забезпечення однорідності плану та врахування факторів проведення експерименту виконана рандомізація, послідовність виконання досліджень.

Результати експериментальних досліджень наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Результати експериментальних досліджень

Тиск накатника P , Н	Кут нахилу накатника, α ° град	Твердість деталі, НВ	Шорсткість деталі, R_a мкм
100	-5	302	4.5
	-3	281	5.2
	0	267	5.7
	3	250	5.5
	5	276	3.8
200	-5	271	4.6
	-3	276	2.6
	0	289	4.5
	3	281	4.2
	5	271	3.5
300	-5	280	3.1
	-3	271	3.5
	0	283	5.1
	3	282	5.3
	5	266	5.6

Обробка експериментальних даних виконувалась за допомогою програмного пакету "Neuro Pro 0.25". Створена модель залежності параметрів шорсткості R_a деталі від кута нахилу α і тиску накатника P , яка представлена вербальним описом:

Поля базы данных (исходные симптомы):

P

KUT

Поля базы данных (конечные синдромы):

RA

Предобработка входных полей БД для подачи сети:

$P=(P-2)/1$

$KUT=(KUT-0)/5$

Функциональные преобразователи:

Сигмоида $1(A)=A/(0,1+|A|)$

Синдромы 1-го уровня:

Синдром $1\_1=Сигмоида1(0,2283842*P+KUT+0,2301782)$

Синдром $1\_2=Сигмоида1(P-1)$

Синдром $1\_3=Сигмоида1(-P+KUT)$

Синдром $1\_4=Сигмоида1(-0,7269564*P-0,5417868*KUT-0,3545039)$

Синдром $1\_5=Сигмоида1(0,7142909*P-0,4587414*KUT+0,2392442)$

Синдром $1\_6=Сигмоида1(KUT-1)$

Конечные синдромы:

$RA=0,4675288*Синдром1\_1+Синдром1\_2+0,9134574*Синдром1\_3+Синдром1\_4+$
 $+Синдром1\_5+0,2304674*Синдром1\_6+0,6328236$

Постобработка конечных синдромов:

$RA=((RA*5)+10,1999998092651)/2)$

Математична модель $Ra = f(P; \alpha)$ використана для тестування, з метою отримання прогнозних значень числових параметрів шорсткості Ra . Результати тестування наведені на рис. 2.

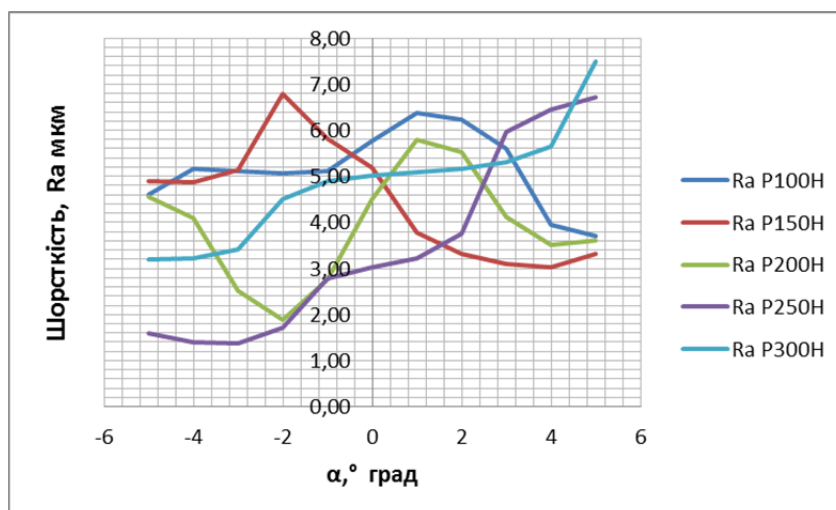

Рис. 2. Графічний опис параметрів шорсткості Ra від кута нахилу α і тиску накатника P

Таким чином експериментально підтверджено те, що на параметри шорсткості більше впливає тиск накатника, ніж кут нахилу. А саме найменші значення шорсткості отримали при тиску $P = 250$ Н, і куту нахилу $\alpha = -5^\circ$ град. Найбільші значення параметрів шорсткості отримали при низькому тиску $P = 100-150$ Н і кутах $\alpha = 2-3^\circ$ град. Тому при збільшенні кута нахилу шорсткість зростає, а при зростанні тиску шорсткість зменшується.

Математична модель $HV = f(P; \alpha)$ залежності твердості HV деталі від кута нахилу α і тиску P накатника представлена наступним вербальним описом:

Поля базы данных (исходные симптомы):

P

KUT

Поля базы данных (конечные синдромы):

HV

Предобработка входных полей БД для подачи сети:

$P = (P - 2) / 1$

$KUT = (KUT - 0) / 5$

Функциональные преобразователи:

$\text{Сигмоида1}(A) = A / (0,1 + |A|)$

Синдромы 1-го уровня:

$\text{Синдром1\_1} = \text{Сигмоида1}(-P + 0,280885 * KUT + 0,07992939)$

$\text{Синдром1\_2} = \text{Сигмоида1}(0,4653565 * P + KUT - 0,3169717)$

$\text{Синдром1\_3} = \text{Сигмоида1}(0,03207056 * P + 0,5059001 * KUT + 0,5227752)$

$\text{Синдром1\_4} = \text{Сигмоида1}(-P - 0,0568202)$

$\text{Синдром1\_5} = \text{Сигмоида1}(0,3510472 * P - 0,7440114 * KUT + 0,4066833)$

$\text{Синдром1\_6} = \text{Сигмоида1}(-0,6438388 * P - 0,4235555 * KUT - 0,3783268)$

Конечные синдромы:

$HV = 0,559854 * \text{Синдром1\_1} + 0,4238587 * \text{Синдром1\_2} -$

$\text{Синдром1\_3} + 0,3867733 * \text{Синдром1\_4} + \text{Синдром1\_5} - 0,731456 * \text{Синдром1\_6} + 0,1684834$

Постобработка конечных синдромов:

$HV = ((HV * 52) + 552) / 2$

Результати тестування математичної моделі $HV = f(P; \alpha)$ для отримання прогнозних значень параметрів твердості HV наведені на рис. 3.

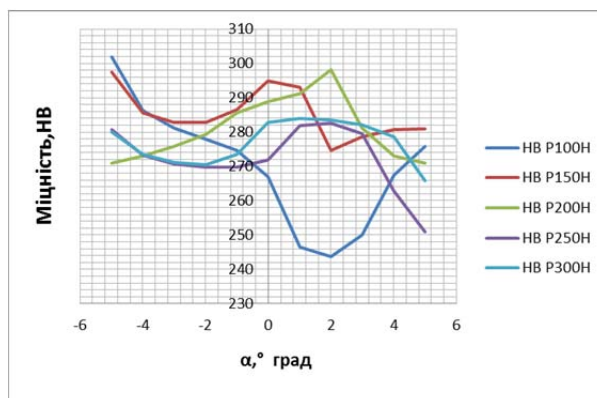

Рис. 3. Графічний опис залежності параметрів твердості HB деталі від куту нахилу α і тиску накатника P

Таким чином експериментально підтверджено те, що максимальну твердість в процесі накатування поверхні можливо отримати при відносно невеликих значеннях тиску $P = 100\text{--}150$ Н і куту $\alpha = -5$ °град. А зростання тиску і куту нахилу накатника приводить до зменшення зміцнення поверхні.

ВИСНОВКИ

Новизна способу ППД гвинтовим накатником дозволяє виконувати обробку ППД в обмежених з обох сторін поверхонь. Тиском P і кутом нахилу α гвинтового накатника можна регулювати твердість і шорсткість деталі. Також процес ППД гвинтовим накатником являється більш технологічним, від інших методів обробки за рахунок гвинтової поверхні, яка виконує роль одразу декількох роликів зі складною траєкторією руху деформованого шару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Одинцов Л. Г. Упрочнение и отделка деталей поверхностным пластическим деформированием / Л. Г. Одинцов. – М. : Машиностроение, 1987. – 328 с.
2. Радченко В. П. Поверхностно-пластическое деформирование цилиндрических поверхностей / В. П. Радченко, М. Н. Саушкин. – М. : Машиностроение, 1996. – 213 с.
3. Шнейдер Ю. Г. Эксплуатационные свойства деталей с регулярным микрорельефом / Ю. Г. Шнейдер – Л. : Машиностроение, 1982. – 247с.
4. Ковалевський С. В. Дослідження поверхневого зміцнення робочих поверхонь деталей машин на основі поверхнево-пластичної деформації при накочуванні роликом з круговим профілем / С. В. Ковалевський, О. В. Гуцин, А. О. Попов // *Обработка материалов давлением : сб. науч. тр. – Краматорськ : ДДМА, 2016. – № 2(43). – С. 98–101.*

REFERENCES

1. Odincov L. G. Uprochnenie i otdelka detalей poveryhnostnym plasticheskim deformirovaniem / L. G. Odincov. – M. : Mashinostroenie, 1987. – 328 s.
2. Radchenko V. P. Poverhnostno-plasticheskoe deformirovanie cilindricheskih poveryhnostej / V. P. Radchenko, M. N. Saushkin. – M. : Mashinostroenie, 1996. – 213 s.
3. Shnejder Ju. G. Jekspluatacyonnye svojstva detalей s reguljarnym mikrorel'efom / Ju. G. Shnejder – L. : Mashinostroenie, 1982. – 247s.
4. Kovalevs'kij S. V. Doslidzhennja poveryhnovogo zmichennja robochih poveryhon' detalей mashin na osnovi poveryhnevo-plastichnoj deformacii pri nakochuvanni rolikom z krugovim profilem / S. V. Kovalevs'kij, O. V. Gushhin, A. O. Popov // *Obrabotka materialov davleniem : sb. nauch. tr. – Kramators'k : DDMA, 2016. – № 2(43). – S. 98–101.*

Ковалевський С. В. – д-р техн. наук, проф., зав. каф. ТМ ДДМА;
Маланчук С. Ф. – магістрант ДДМА.

ДДМА – Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ.

E-mail: deniskdv96@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 11.11.2018 р.